

3. TÖRTÉNELEM TESTKÖZELBŐL

Jelenetek a XX. századi magyar történelemből, ahogy az interjúalanyok látták

Célok:

- A XX. századi magyar történelem fordulópontjainak bemutatása személyes történeteken keresztül.
- A magyarországi zsidósággal kapcsolatos történelmi ismeretek bővítése.
- Csoportmunka elősegítése és munkaszervezési képességek fejlesztése.

Időtartam: 35 perc.

Kellékek: Fénymásolt interjúk, plakátpapír, idézetek egyenként kivágva annyi másolatban, ahány asztalt kialakítunk (lásd 178–181. oldal).

A modul leírása

A modul két részből áll. Az első feladat során osszuk ki az összes lefénymásolt interjút a résztvevőknek. Ha több mint 18 diák vesz részt a foglalkozáson, a csoport létszámától függően, egy interjút két-három diák is megkaphat. Kérjük meg a résztvevőket, hogy próbálják meg az interjúkból kitalálni, hogy mikor születhetett az interjúalanyok, majd írják fel az interjúalanyok nevét és a születési dátumát egy papírra. Közben egy plakátpapírra rajzoljunk le egy idővonalat a XX. századról, megjelölve a fontosabb történelmi eseményeket. Ezek után kérjük meg a diákokat, hogy helyezték el az idővonalon az általuk kapott interjúalanyokat születési sorrendben. Miután mindenki felragasztotta saját papírját az idővonalra, tegyük a plakátot jól látható helyre.

A modul második részében a diákok kis csoportban dolgozva állítanak össze egy, az előzőhöz hasonló történelmi egyenest, melyen az interjúkból származó idézeteket helyezik el. Hozzunk létre 4-5 fős csoportokat, és alakítsuk ki úgy az asztalokat, hogy mindegyikre jusson mindegyik idézetből. Kérjük meg a diákokat, hogy rajzoljanak egy idővonalat a XX. századról, és helyezték el rajtuk az idézeteket. Miután

minden csoport elkészült, közösen értékeljük ki a feladatot, és ellenőrizzük a megoldásokat idézetenként haladva. A gyakorlat lezárásakor érdemes körbe-körbe haladva, minden csoportot bevonva megtalálni közösen a jó megoldást.

Tipppek a moderáláshoz

Az idézetek mellé minden asztalnál elhelyezhetünk néhány, az idézetekhez párosítható képet, ezzel is látványosabbá téve a gyakorlatot.

Megbeszélés és kiértékelés

A megbeszélés és értékelés során érdemes az alábbi kérdések mentén haladni. Ha voltak az idézetekben ismeretlen fogalmak vagy események, ezeket segítsünk tisztázni.

- Milyen történelmi eseményekhez kapcsolódnak az idézetek? Mit tudnak ezekről a diákok?
- Milyen szerepük volt ezekben az interjúalanyoknak?
- Voltak olyan események/fogalmak, amiről korábban nem hallottak a diákok? Ha igen, mi újat tudtak meg ezekről?

Az idézetek sorrendje

Domonkos István 1914–40	Kende Péter 1956
Konrád György 1944 nyár	Konrád György 1956–89
Ranschburg Jenő 1944 ősz	Németh Gábor 1956–89
Faludy György 1945	Heller Ágnes 1968
Zsuzsanna Osváth 1950	Müller Péter Sziámi 1980
Kende Péter 1953	Faludy György 1989

Édesapám szintén mérnök volt, a szállítási kérdések specialistája. Az első világháborúban súlyosan megsebesült, de végigszolgált az azt. Nagyon sok kitüntetést szerzett, és főhadnagyi rangban szerelt le. A háborút követően pedig egy nagy amerikai vállalat szakértője lett. 1935-ben Horthy soron kívül századossá léptette elő. Horthy oldalán vett részt teljes díszben a kassai bevonulásban. Jól jellemzi gondolkodását az a levél, amelyben munkaszolgálatos fia, Péter halálhírét közli annak fivérével, Istvánnal: „Az orosz harctéren életét adta a hazáért... Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában.”

Az én szüleimet előbb vitte el a Gestapo és a csendőrség. Ennek köszönhetem az életemet. Ez tette lehetővé, hogy rokoni meghívásra a hatóság elengedjen engem, és Budapestre jöhessenek. Ez az utolsó pillanatban történt, mert másnap Berettyóújfalu egész zsidóságát gettósították, majd Auschwitzba küldték.

A nyilas hatalomátvétel utáni első napon kiürítették azt a csillagos házat, amelyikben édesanyámmal, nagynénémmel és annak gyerekeivel laktunk. Sorakoztunk az utcán, és felemelt karral kellett végigvonulnunk a városon. Mint tépelődő, magába forduló gyerek, lemaradtam a sorból és bámészkodtam. A járda szélén álldogáló, bennünket figyelő emberek közül kilépett egy tizenéves forma suhanc és belém rúgott. A rúgás hatására felriadtam a bámészkodásból, és az előttem vonuló sor után szaladtam. Nem fáj, de azóta érzem sajogni a helyét. Ahogy mentünk, fel-felnéztem a házakra, ahogy az emberek az ablakból bámulták a vonuló nőket, öregeket, gyerekeket. Észrevettem, hogy ha elkapom valakinek a tekintetét, akkor az illető visszahúzódik és lehúzza a redőnyt. Ezt redőnyeffektusnak neveztem el, ami azóta is foglalkoztat, különösen az utóbbi időben. Ez alapvető probléma. Az emberek úgy gondolják, hogy amit látnak, az szörnyű, de nem az ő dolguk, félnek, lehúzzák a redőnyt. Az a meggyőződésem, hogy a negatív, a gonosz hatalom sikereinek ez a záloga.

Mire beértem, Péter Gábor már megkapta az értesítést, úgyhogy amikor meglátott, azt mondta: szervusz, gyere velem reggelizni.

Ismerték egymást rég?

Akkor találkoztunk először. Azt feleltem, hogy nem megyek veled reggelizni, de el sem megyek, amíg azokat a fiúkat el nem engedik, akikkel együtt döntöttük le a szobrot, és akiket szintén bevitték. Elengedték őket, s újra hívott reggelizni. Megint azt válaszoltam, hogy nem. Mire ő: „Fogsz te még itt reggelizni.” Igaza lett. Mikor néhány évvel később összeverve, rongyosan, véresen becipeltek elé a fogdából, azt mondta, nem engedünk ki, itt fogsz megdöglenni, mert hülyékre nincs szükség. – Miért lennék én hülye? – kérdeztem. – Mert hazajöttél Amerikából – válaszolt a kommunista titkosrendőrség főnöke.

Bennünket kapitalistának nyilvánítottak. Rettenetes körülmények között éltünk. 1950-ben a Zeneművészeti Főiskola párttitkára annyit mondott, hogy burzsoá származással nem maradhatok a főiskolán. Nagy nehezen felvettek a Bartók Béla zeneművészeti szakiskolába. Sebók György, a későbbi nagy híró zongoraművész azt mondta, hogy lemond tanári állásáról, ha engem nem vesznek fel.

Már az ötvenes évek elejétől félelemben éltem, mert egyre világosabb lett előttem, hogy az én elképzelésem a világról nincsen szinkronban azzal, amit nekem mint kommunista újságírónak szolgálnom kellett. Attól féltem, hogy lelepleződöm mint belső ellenség. Ennek a félelemnek lett vége 1953-ban, nem Sztálin halálával, hanem az azt követő eseményekkel. Számomra a fordulópontot az a hír jelentette, amikor kiderült, hogy a Sztálin életében letartóztatott zsidó orvosok teljesen ártatlannak. Amikor május huszadika körül erről a rádióból értesültem, mintha valami gong szólalt volna meg bennem, jelezve, hogy itt most minden megváltozott.

Nagy Imre a magyar forradalom kulcsembere volt. Nélküle a magyar forradalom nem tudott volna azzá fejlődni, amivé november első napjaiban vált. Kelltek persze ehhez a tüntető tömegek és a semmiből előlépő fegyveres harcosok is. De egy Nagy Imréhez hasonló személyiség nélkül a magyarországi népfelkelés nem képezett volna világpolitikai kihívást a Szovjetunió ellen. Az ő kormányfői bátorságának köszönhető, hogy a magyar nép, ha pár napra is, ki tudta vívni a szabadságát. Voltak mellette más jelentős személyiségek is, de nélküle nem lehetett volna a lázadásból a szó teljes értelmében vett forradalom.

Önmagát a diktatúra idején „antipolitikus disszidensként” aposztrofálta. Beszél még „antipolitikai tartásról” is. Könyve is viseli e címet. Ha jól emlékszem, ez valamiféle harmadik út volt, egyfajta távolságtartás. Hogy állunk most ezzel?

Igazában akkor antipolitikus az ember, amikor a többségtől eltérő álláspontot képvisel, érdeklí a politikai világ maga körül, de nem tud beilleszkedni a politikai kifejezésmódok egyik vagy másik típusába. Az antipolitikának leginkább akkor van értelme, amikor a politika betölti az életet, amikor a politika túlságosan sokat határoz meg a privát szférából, amikor benyomul ajtón és ablakon.

Mai szemmel is olyan szürkének látszik a Kádár-korszak, ahogyan ezt a regény ábrázolja?

Tényleg a szürke szín jut az eszembe. Az az emlékem, mintha fekete-fehér fotók között jártunk volna, poros díszletek között.

Nagyon kevesen voltak ebben a régióban, akik önökhöz hasonlóan kiálltak a prágai tavasz mellett. Ez bátor tett volt, és ön bátor ember.

Ez igaz. Vannak, akik természetüknél fogva fütyülnek a veszélyre. Ezt nem tartom érdemnek. Nagyobb érdemnek tartom azoknak a bátorságát, akik félnak. Én, ebben az értelemben, nem vagyok bátor, mert nem félek. Hiszen mi is történhet? Legfeljebb megölnek.

Ha valami nagyon brutálisan homogénnek akarja mutatni magát [...] akkor arra nézve minden veszélyt jelent, akár egyetlen ember egyetlen hátsó gondolata is. Vagyis minden, ami nem harmonizál. Az URH egyfajta gesztus volt a hatalom ellen. De ha közelebbről megnézzük a szövegeket, akkor kiderül, hogy nem politizáltak. Szokatlanul brutálisak voltak, kifejeztek egy rossz közérzetet. Ma azonban már vannak nyilvános fórumai a problémáknak, ezért aztán nem tartanám szerencsésnek, ha ma is erről szólnának a dalok.

Nem gondoltam volna, hogy hazajöhetek még egyszer. Emigrációs barátaim többsége ezt már nem érte meg. [...] Amikor hazajöttem, nagyon félttem, hogy csak a 70 évnél idősebbek fogják tudni, hogy ki vagyok.